

ДВІ РОЗМОВИ ПРО ПОЧАТОК І... ПОЧАТОК

Михайло Мінаков

Мої спогади про Вілена Сергійовича починаються і завершуються двома подіями: дуже пам'ятними важливими розмовами. І яке б багатоманіття історій про професора Горського пам'ять не зберігала, саме ці події залишаються для мене визначальними у ставленні до нього.

Перша зустріч

У жовтні 1992 року, після шостої пари, уже темного вечора я пішов на кафедру філософії, аби поговорити з професорами щодо свого освітнього плану.

На той час я залишив історичний факультет Запорізького університету саме для вивчення філософії. Перші тижні навчання в (тоді ще Міжнародному) університеті «Києво-Могилянська академія» розпорошували увагу спокусами вишуканих гуманітарних курсів. Заблукавши у «хащах» чудових навчальних програм, десь наприкінці жовтня я остаточно зрозумів, що спеціалізація з філософії потребує наставництва старших колег.

Постукавши у двері кафедри, відповіді не отримав. Я відкрив їх і потрапив у невеличке приміщення, в якому висіли мініатюрні портрети славних філософів і стояв пошарпаний стіл. Кімната була пуста, напівосвітлена. В ній відчувалася якась особлива задуха, що залишається після довгих годин тютюнокуріння та палких дискусій. Мала, майже порожня кімнатка здавалася входом до справжнього лабіринту в анфіладах оселі буття.

Кімната, до якої я увійшов, була «передбанником», як я пізніше дізнався з розмов на кафедрі. З неї можна було потрапити в кабінет завідувача та загальну кімнату. Я навмання обрав ті двері, над якими висів портрет Геракліта і що, як з'ясувалося, вели до кабінету Вілена Сергійовича.

Він сидів на підвіконні, майже по-дитячому гойдаючи ногами. В одній руці цигарка, в іншій – книжка. Поряд на підвіконні стояла напівпорожня чашка кави та переповнена попільничка. На обличчі професора – окуляри з товстими лінзами і добра посмішка. Власне цей образ і постає переді мною, коли б я не згадував Вілена Сергійовича.

Професор Горський дивився доброзичливо, німотно запрошуючи до спілкування. Коли я пояснив, що шукаю допомоги в початку студіювання філософії, він став питати про геть не пов'язані з моєю потребою (як тоді здавалося) речі. Не знаю, як я поставився б до студента, який прийшов до мене з таким наївним питанням, з чого почав би спільний пошук початку. Вілен Сергійович розпитував про моє фельдшерське минуле, історичні розвідки, археологічні експедиції. Нарешті він спитав, на чому саме я хотів би фокусуватися у студіях філософії. Я відповів, що цікавлюся середньовічною західною філософією. «Тоді Вам варто почати з читання Платонових діалогів та “Метафізики” Аристотеля», – прозвучала порада професора Горського.

Для мене ця порада була несподіваною. Я уявляв пораду взятися за Августина та Боеція або ж поглибити знання середньовічної латини й екзегетики. Я був настільки збитий з пантелику, що навіть пожартував: «А що Ви порадили б мені, якби я хотів вивчати філософію Нового часу?»

«Порадив би читати Аристотеля і Платона», – не забарився відповісти Вілен Сергійович. І далі почав розгорнуту відповідь, майже лекцію про логіку своєї поради. Основна теза полягала в тому, що починати треба з початку. Початку не так історичного (адже тоді ми говорили б про найдавніших філософів-досократиків), а першопочатку думки. З якоїсь вихідної позиції, що розвивалася у часі і просторі завдяки спільному мисленню колег-філософів. Плетиво філософських ідей, підходів і здогадок починалося з вузлів, зав'язаних Платоном і Аристотелем. У який би візерунок цього плетива ти не хотів додати свою нитку, почати доведеться з їхнього початку.

До поради я, звісно ж, прислухався. Але важливість бесіди була не тільки у повідомленому змісті – суперечливому в багатьох розуміннях. Сам тон відповіді – доброзичливість, неспішність, зверненість до фундаменту європейської думки, грайливість метафор, повага до наївного співбесідника – і час, витрачений професором на розмову, мали для мене чи не вирішальне значення у спрямуванні свого навчання. Власне кажучи, для мене та розмова була чимось на кшталт посвячення. Посвячення в академічну філософію, етику педагогіки та мистецтво бесіди.

Досі відчуваю онтологічний затишок й епістемологічний виклик тої бесіди.

Остання зустріч

Навесні 2007 року разом із двома однокурсниками-могилянцями вирішили провідати Вілена Сергійовича. Ми вже знали про його сліпоту, що обмежила можливість професора Горського в контактах і роботі. Неспокій за вчителя та співчуття до старшого колеги, який втра-

тив змогу читати, були, здається, головними темами наших кількох розмов. Аби хоч якось підтримати наставника, ми захотіли відвідати його вдома.

До того мені не доводилося бути у родині Горських. Здавалося, що Вілен Сергійович безвиїзно жив на третьому поверсі нашого корпусу. У разі потреби його можна було знайти на звичному місці, з одвічними тютюном і кавою. Академія і професор Горський були нерозривно пов'язані в моїй уяві. Та й досі залишаються.

Аж ось випала нагода побачити мудреця в рідному гнізді. Щойно пройшли від проспекту Перемоги повз розпачливо-батьорий танк, потрапили у тихий дворик. Перша зелень, свічки каштанів, непривабливий вхід до «хрущовки».

У професора нас чекали. Пані Горська гостинно зустріла, почала клопотатися з чаєм. Ми, звісно ж, витягли контрабандну пляшку коньяку (Вілен Сергійович тут же сховав її десь за книжками, аби дружина не сварила: «не можна, ніяк не можна») і дозволені фрукти-цукерки.

Спочатку всі разом чаювали, смакували солодощами. Потім, розм'якнувши, господиня дозволила символічні п'ятдесят грамів. Далі повилася розмова.

Досі пам'ятаю, як мене вразила спокійна обізнаність професора про наші останні публікації. Виявляється, хтось із аспірантів начитував на касету свіжі філософські тексти, аби Вілен Сергійович мав змогу і далі бути в контексті подій. Його зауваження і судження, як завжди, звучали влучно.

Під час розмови він навпомацки пересувався кімнатою. Переходячи з місця на місце, професор змінював одночасно й теми. Аж ось заговорили про оптику філософа-дослідника. Саме тут я побачив, що на носі Вілена Сергійовича сиділи традиційні (і непотріб-

ні за тих обставин) окуляри. Оптика справді була важлива.

Теза наставника стосувалася того, що дуже часто в історії філософії ми надто зосереджені на вивченні шляху чистої думки. «Це правильно і неправильно водночас», – казав професор. «Звісно, історія філософії – про ідеї, думки і теоретичні проблеми. Але не тільки. Що старший стаю, то мені очевидніше: доля філософа, умови його мислення, події, які розгортаються навколо нього, з необхідністю мають бути взяті до уваги. Для живого справжнього розуміння філософської ідеї, для можливості продовжити бесіду з іншим філософом нам потрібно знати не лише тезу й аргументи. Оптика філософа має брати до уваги і теорію, і її автора».

А далі він знову заговорив про початок у філософії. Однак тепер процитував Ніцше: «Філософія починається саме з нас!» Не знаю, чи так говорив мудрий учитель, чи так мені пам'ятається, але думка, що закарбувалася в моїй пам'яті того моменту, була така: початок філософування – у волі, у сміливості, в нахабності почати мислити тут і тепер. І тримати ритм послідовної думки, попри шуми повсякденного.

Це була моя остання зустріч із професором Горським. За кілька тижнів Вілена Сергійовича не стало.

У пам'яті я постійно утримую зв'язок між цими двома бесідами з професором Горським. Обидві були не тільки присвячені темі початку. Здається, вони і були початками.